

ПЕРЕДМОВА

Цю добірку статей було анонсовано і зібрано під назвою «Археологічна географія» для журналу «Археологія та давня історія України». Втім, у ході змін журналу за умовами жанру, назва «Археологічна географія», як і всяка інша, має зникнути з обкладинки. Тим не менше, пропонуємо читачеві матеріали, що були зібрані Польовим комітетом ІА НАНУ, які певною мірою долучаються до проблем, пов'язаних з археологічним простором.

Журнал було зібрано напередодні ювілею знаного фахівця з археології раннього залізного віку — Світлани Сергіївни Бессонової. І хоча наступне його число буде повністю присвячене ювіляру, укладачі та автори цього випуску вважають за честь теж привітати дорогу Світлану Сергіївну і долучитися до цієї важливої та приємної події. В науковому доробку дослідниці, серед інших цікавих тем, значне місце посідають статті, присвячені аналізу різних аспектів археологічного простору: це і транспорт Скіфії, і дружинні кургани в просторі Лісостепу, і культові споруди в Побужжі, і кам'яна скульптура в контексті етнополітичної історії скіфів.

Доречно тут згадати думку В'яч. Вс. Іванова, **що простір, то є матеріалізована історія**. І хоча в розумінні академіка-лінгвіста це стосується явищ діалектних або проблем топонімів, які віддзеркалюють певні історичні події, зазначимо, що і залишені або загублені в просторі артефакти, разом з нерухомими археологічними пам'ятками, також відтворюють історію. А комплексний аналіз регіональних археологічних карт, із залученням даних природничих наук та лінгвістики, дозволяє здійснювати ґрунтовні історичні реконструкції.

Статті, зібрані в цьому журналі, охоплюють різні напрямки археології, проте головною ме-

тою є висвітлення артефактів, пам'яток та давніх явищ через їх систематизацію в просторі. Ми прагнули змусити фахівців піднятися над артефактами, глянути і на доісторичні, і на історичні процеси з географічної точки зору. Такий підхід посилює позиції нашої науки. Об'єднання певних аспектів географії та археології робить їх більш об'єктивними та системними. Зазвичай в дослідженнях недостатньо враховуються ландшафтний чинник в розміщенні пам'яток, геологічні умови (приміром, зв'язок майстерень з родовищами того чи іншого матеріалу), гідрологічні особливості річищ (наявність в них порогів), через що висновки можуть виглядати дещо однобічними.

Оскільки статтям цього числа журналу передують невеличкі анотації, то позначимо лише їх тематичні блоки.

Перший з них охоплює максимально широкий хронологічний діапазон від палеоліту Закарпаття до тюркського сліду на теренах України. Статті в середині блоку розглядають: особливості поховальних звичаїв мешканців Лівобережжя за ранньоскіфської доби, маловідомі ланцюги великих курганів на півночі Одещини та серію поховань жінок зі зброєю в поховальному масиві вікінгів.

Другий блок (під назвою Археологія і простір) відкриває велика стаття, присвячена спробі зіставити з археологічними реаліями ідею, висловлену генетиками, стосовно масової міграції популяційних груп до центральної та північної Європи на початку доби бронзи. Йдеться про генетично пов'язану з ямною культурно-історичною спільністю популяцію, що несла в собі генетичні детермінанти іранських неолітичних землеробів, мисливців та риболовів Понто-Каспійського степу. Інші матеріали блоку

присвячені: просторовим структурам центру Скіфії, огляду скіфських курганів Північного Приазов'я, давнім валам поблизу пониззя Дунаю (біля озера Каргал) та аналітичному огляду археологічної ситуації на Переяславщині.

До третього невеличкого блоку (Картографування пам'яток) увійшли дві статті, присвячені поселенським структурам сходу України. Перша розглядає поселення пізньої бронзи басейну нижньої течії Сіверського Дінця та Донецькому кряжу, друга характеризує городища скіфського часу в Лівобережному Лісостепу.

Четвертий блок (Стежками віків) складається зі статей, що розглядають проблеми реконструкції шляхів за доби середньовіччя та пізніше. Це і давньоруські городища на торговому тракті лівого берега Середнього Дніпра, і археологічні ознаки південної ділянки Муравського

шляху, і шляхи військових подій на Буковині та пошук слідів давньоруських сухопутних комунікацій в долині Оржиці.

П'ятий блок (Археологія і природничі науки) присвячено господарчим аспектам, природним умовам проживання населення доби заліза та Давньої Русі теренів лісостепової частини України. Тут наявні статті, присвячені: просторовому аналізу природних умов та господарства населення доби раннього заліза на Сеймі, досвіду ретельної фіксації організації укріпленої поселенської структури римського часу на горі Лисуха на Канівщині, порівняльний розгляд умов агродіяльності людності на передодні утворення давньоруської держави.

Насамкінець, висловлюємо слова щирої подяки О. Є. Фіалко, яка взяла на себе складну місію редагування цього випуску.